Eduskunta/Suuri valiokunta

Helsingin yliopiston lausunto

Asia: E 73/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto sekä ehdotukset vuosia 2028-2034 koskevaksi EU:n monivuotiseksi rahoituskehykseksi

Asia: U 48/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista 1.) ehdotus neuvoston asetukseksi vuosia 2028-2034 koskevan monivuotisen rahoituskehyksen vahvistamisesta (rahoituskehysasetus); 2.) ehdotus neuvoston päätökseksi Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä (omien varojen päätös); 3.) ehdotus Euroopan parlamentin, Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission väliseksi toimielinten sopimukseksi (toimielinten välinen sopimus talousarvioyhteistyöstä)

Helsingin yliopisto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi valtioneuvoston selvityksestä ja valtioneuvoston U-kirjeestä. Lausunnossamme keskitymme erityisesti Otsakkeen 2 ohjelmiin.

Rahoituskehysasetus

Helsingin yliopisto suhtautuu pääosin myönteisesti Suomen kantaan rahoituskehysasetuksesta, mutta esittää siihen muutamia huomioita ja tarkennuksia.

Helsingin yliopisto painottaa, että EU:n rahoituskehyksen vaikuttavuus riippuu ensisijaisesti siitä, miten sen varat kohdennetaan. Rahoitusta on suunnattava toimintaan, jolla on todistettua taloudellista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimus ja innovaatiot ovat tästä keskeinen esimerkki: edellisen ohjelmakauden tutkimusohjelman loppuarvioinnin mukaan jokainen ohjelmaan sijoitettu euro tuottaa viiden euron hyödyn vuoteen 2040 mennessä ja kasvattaa EU:n bruttokansantuotetta lähes 16 miljardilla eurolla vuosittain.

Puiteohjelman budjetin kasvu ei ole itsestäänselvyys tulevissa kehysneuvotteluissa. Helsingin yliopisto muistuttaa, että Suomi on kannassaan linjannut EU:n panostusten kasvattamisesta tutkimukseen ja innovointiin. Suomen tulee puolustaa tätä kantaa määrätietoisesti ja tukea koko TKI-ketjun vahvistamista tulevassa rahoituskehyksessä. Edellisellä ohjelmakaudella Horisontti-ohjelman rahoitusta leikattiin noin 25 prosenttia alkuperäisestä komission ehdotuksesta. Tätä virhettä ei saa toistaa.

Erasmus+ -ohjelman osalta yliopisto huomauttaa, että budjettilisäyksestä huolimatta kyseisen ohjelman osuus koko rahoituskehyksestä on laskevalla suunnalla. Nykykehyksessä osuus on 2,55 % ja rahoituskehysehdotuksessa 2028–2034 osuus on enää 2,17 %. Yliopisto pitää tätä huolestuttavana suuntana.

Komission ehdottamat lisäykset Otsakkeen 2 ohjelmien rahoitukseen voivat kasvattaa Suomen rahoitussaantoja. Helsingin yliopisto muistuttaa, että Suomi on historiallisesti ollut nettosaaja sekä Horisontti Eurooppa -ohjelmassa että Erasmus+ -ohjelmassa.

Samalla yliopisto korostaa, että erityisesti tutkimuksen ja innovoinnin ohjelmista saatava rahoitus korreloi suoraan kansallisten TKI-investointien tason kanssa. Menestyminen EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmassa on mahdollista vain, jos huippututkimuksen ja innovaatiotoiminnan edellytykset luodaan kansallisilla investoinneilla.

Suomen kantojen tarkentaminen ja linjaaminen TKI-toiminnan osalta

Helsingin yliopisto huomauttaa, että Suomen kannoissa on ollut vuonna 2025 keskinäisiä painotuksellisia eroavaisuuksia. Suomi on epävirallisessa kilpailukykyneuvostossa viime heinäkuussa todennut, että EU:n TKI-rahoituksen kohdentamisessa tulisi painottaa tulevalla ohjelmakaudella tutkimustulosten ja innovaatioiden skaalaamista, hyödyntämistä ja kaupallistamista. E-kirjeessä (19.9.2025) Suomi tukee kuitenkin komission ehdotuksen lähtökohtaa, jonka mukaan kilpailukyvyn kannalta keskeisiä hankkeita tulisi rahoittaa tarvittaessa perustutkimuksesta aina markkinoille pääsyyn saakka. Tämä komission ehdotus sisältää ajatuksen koko TKI-ketjun tasapainoisesta rahoittamisesta.

Helsingin yliopisto katsoo, että pelkkä hyödyntämisen ja kaupallistamisen korostaminen on TKI-toiminnan näkökulmasta aivan liian kapea ja TKI-toimintaa tulee rahoittaa tasapainoisesti komission ehdotuksen mukaisesti. Samalla kyseinen komission ehdotus, jonka mukaan kilpailukyvyn kannalta keskeisiä hankkeita voitaisiin rahoittaa koko TKI-ketjun läpi perustutkimuksesta markkinoille, sisältää kuitenkin perustavanlaatuisen ongelman: se perustuu oletukseen etukäteen valituista “voittajista”. TKI-toiminnassa rahoituspäätökset tulee tehdä avoimen kilpailun ja tutkimuksen laadun perusteella, ei poliittisesti määriteltyjen ennakko-oletusten mukaan siitä, mitkä hankkeet ovat tulevaisuudessa keskeisiä.

Helsingin yliopisto korostaa, että EU-vaikuttamisen näkökulmasta on tärkeää, että Suomella on yksi selkeä ja tulkinnanvaraton kanta, joka kannattaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan tasapainoista rahoittamista.

Otsake 2

Tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horisontti Eurooppa

Helsingin yliopisto katsoo, että tulevasta puiteohjelmasta, Horisontti Euroopasta on tehtävä keskeinen väline Euroopan tulevaisuuden rakentamisessa ja globaalin tutkimus- ja innovaatiotoiminnan johtamisessa. Euroopan komission Horisontti Eurooppa -esityksessä on merkittäviä vahvuuksia: komissio kunnioittaa ohjelman itsenäisyyttä omalla oikeusperustalla, kasvattaa rahoituskehystä ja tavoittelee ohjelman yksinkertaistamista. Samalla kuitenkin komission esitys haastaa ohjelman kantavia periaatteita, jotka ovat sen vahvuus: tieteellinen erinomaisuus, avoimuus, kansainvälisyys, pitkäjänteisyys ja tieteen vapaus.

Puiteohjelmalla on tärkeä rooli EU:n kilpailukyvyn vahvistamisessa, mutta sen ei tule olla kilpailukyvyn tai sitä toteuttavan Kilpailukykyrahaston ohjaama, sillä lyhyen aikavälin poliittiset tai taloudelliset painotukset eivät tue kestävän kilpailukyvyn syntymistä Euroopassa**.**

Tutkimus- ja innovaatiorahoituksen tasoa on nostettava

Vain riittävällä rahoituksella voidaan vastata Euroopan ja globaalien haasteiden asettamiin vaatimuksiin sekä luoda kilpailukykyä vahvistavia tutkimusperusteisia innovaatioita. Komission ehdottama budjettikasvu on kannatettava, muttei kuitenkaan suoraan käänny samassa suhteessa tutkimus- ja innovointitoiminnan lisääntymiseen, sillä korkea inflaatio ja nousevat kustannukset vähentävät sen käytännön vaikutusta. Vaikka ehdotettu budjetti lähes kaksinkertaistaisi tulevan puiteohjelman rahoituksen, tuettavien tutkijoiden ja hankkeiden määrä ei kasva samassa suhteessa.

Helsingin yliopisto katsoo, että kuten Suomen kantakin, komission esitys tutkimus- ja innovaatiorahoituksen tason nostamisesta on tarpeellista. Komission esitys on kuitenkin pidettävä neuvottelujen lähtökohtana. Alle 175 miljardin euron budjetti merkitsisi menetettyä mahdollisuutta Euroopan kilpailukyvylle, resilienssille ja hyvinvoinnille.

Tieteellinen erinomaisuus keskiöön Horisontti Euroopassa

Tutkimuksen erinomaisuus tarkoittaa tieteellisesti korkeatasoista tutkimusta, joka tuottaa uutta tietoa, laajentaa tieteen rajoja ja toimii uusien ideoiden pohjana. Helsingin yliopisto korostaa, että Euroopan tutkimusneuvoston (ERC) ja Marie Skłodowska-Curie-toimien (MSCA) arviointikriteereissä tutkimuksen tieteellinen erinomaisuus tulee säilyä johtavana kriteerinä. Nämä instrumentit ovat olleet keskeisiä eurooppalaisen läpimurtotutkimuksen menestystekijöitä sekä tutkijoiden kansainvälisen urakehityksen kannalta.

Alhaalta ylöspäin suuntautuva lähestymistapa ja erinomaisuuteen perustuva arviointi ovat keskeisiä kriteerejä ERC:n ja MSCA-toimien vaikuttavuuden ja houkuttelevuuden kannalta. Helsingin yliopisto pitääkin erittäin huolestuttavana, että komission esitys haastaa näitä periaatteita mahdollisin poliittisin tai alueellisin perustein.

Lisäksi Helsingin yliopiston mielestä ehdotettu ERC:n puheenjohtajan toimikauden lyhentäminen on täysin tarpeeton uudistus ja pahimmillaan heikentäisi tutkimusneuvoston autonomiaa ja sen tehtävää tukea huippututkimusta.

Horisontti Euroopan ja Kilpailukykyrahaston välisen yhteyden tarkentaminen

Perustutkimuksella on keskeinen rooli ECF:n tutkimustulosten hyödyntämisessä ja kaupallistamisessa. On tärkeää selvittää, mihin komission oletus neljän politiikkaikkunan laajasta tieteellisestä perustasta nojaa ja mistä tämä tietopohja syntyy. Lisäksi suuri määrä tutkimusaiheita jää ECF:n teemojen ulkopuolelle ilman linjauksia niiden rahoituksesta.

Erityistä selkeyttä tarvitaan myös ECF:n rahoituksen kohdentamisesta. Kilpailukykykompassin (tammikuu 2025) mukaan ECF:n rakenne mahdollistaa hankkeiden tukemisen koko investointiprosessin ajan tutkimuksesta teolliseen käyttöönottoon. Käytännössä ECF ei kuitenkaan voi rahoittaa tutkimus- ja innovointitoimintaa, sillä SEUT 182 artikla rajoittaa kaiken tutkimus- ja innovointitoiminnan rahoituksen puiteohjelman kautta.

Helsingin yliopisto korostaa, että ECF:n aihevalinnat, jotka ulottuvat myös Horisontti Eurooppa-ohjelmaan eivät voi perustua yksinomaan komission aloitteeseen, vaan niiden valmistelussa on oltava aktiivisesti mukana paitsi jäsenmaat eritoten yliopistot ja tutkijat.

Horisontti Euroopan avoimuus ja kansainvälisyys on turvattava

Helsingin yliopisto korostaa, että tutkimus- ja innovaatiotoiminta on luonteeltaan kansainvälistä, ja Horisontti Euroopan tulee jatkossakin olla avoin ja houkutteleva kumppanuusalusta myös assosioituneille maille. Ohjelman keskeisiin periaatteisiin on kuuluttava avoimen julkaisemisen velvoite, joka vahvistaa tutkimuksen vaikuttavuutta, kansainvälistä yhteistyötä ja läpinäkyvyyttä.

Yliopisto on huolissaan siitä, että siviiliklausuulin poistaminen Horisontti Euroopan asetuksesta voi kaventaa kansainvälistä yhteistyötä, heikentää avoimuutta ja ohjata rahoitusta liiaksi puolustustutkimukseen. Komissio ei ole selkeyttänyt siviiliklausuulin poistamisen kokonaisvaikutuksia, lukuun ottamatta Euroopan innovaationeuvostoa (EIC), jonka odotetaan rahoittavan puolustussovelluksiin liittyvää innovaatiotoimintaa.

Helsingin yliopisto katsoo, että siviilitutkimuksen ensisijaisuus tulisi säilyttää tulevan Horisontti Eurooppa ohjelman II pilarin yhteistyöhankkeissa edellä mainituista syistä ja että komission tulee täsmentää esitystään tältä osin.

Otsake 2

Erasmus+ -ohjelman rahoitusta suunnattava korkeakouluille

Euroopan komissio ehdottaa Erasmus+-ohjelman kokonaisrahoitukseksi nykyhinnoin 36,2 miljardia euroa. Kyseessä on pienoinen kasvu nykyohjelmaan verrattuna, ja samalla ohjelman on tarkoitus toteuttaa aiempaa paljon laajemmin unionin politiikka-aloitteita. Budjettilisäyksestä huolimatta Erasmus+ budjetin osuus koko rahoituskehyksestä on laskevalla suunnalla.

Komission Erasmus+ -ehdotus on hyvin väljä ja esimerkiksi tarkemmat allokoinnit ohjelman rahoituksen jaon suhteen puuttuvat. Keskeinen kysymys on, sisällytetäänkö budjettiosuudet asetukseen neuvoston ja Euroopan parlamentin tulevissa neuvotteluissa. Helsingin yliopiston huolenaiheena on tulevan Erasmus+-ohjelman rahoituksen ennakoitavuus. Vaikka vuositason joustavammat budjettijärjestelyt lisäisivät komission liikkumavaraa, on korkeakoulujen ja opiskelijoiden voitava suunnitella tulevaisuuttaan. Esimerkiksi opiskelijaliikkuvuuden ennakollisen suunnitteleminen edellyttää, että tiedetään onko Erasmus+-rahoitusta realistisesti saatavilla vielä kahden vuoden kuluttua.

Helsingin yliopisto muistuttaa, että Erasmus+ on keskeinen väline yliopistojen kansainvälistymisen edistämisessä. Ohjelma mahdollistaa osaamisen kehittämisen, opiskelija- ja henkilöstöliikkuvuuden vahvistamisen sekä koulutuksen laadun parantamisen kansainvälisen yhteistyön kautta. Suomen tulee vaikuttaa aktiivisesti siihen, että ohjelman budjetti hyödyttää korkeakouluja pitkäjänteisesti, turvaa eurooppalaisten yliopistoallianssien toiminnan ja rahoituksen jatkuvuuden sekä vahvistaa aidosti globaalia yhteistyötä.

Erasmus+-ohjelman lippulaivojen eli eurooppalaisten yliopistoallianssien rahoituksen jatkuvuus on Helsingin yliopistolle keskeistä. Allianssit tarvitsevat pysyvän ja ennakoitavan rahoitusmallin, joka

mahdollistaa strategisen suunnittelun ja investoinnit tulevaisuuteen. Samalla on tärkeää tunnistaa allianssien tutkimuspainotteisuus komission Horisontti Eurooppa-, Kilpailukykyrahasto- ja Global Europe ohjelma-asetuksissa.

Erasmus+-ohjelman alakohtainen tasapaino varmistettava

Erasmus+-ohjelma on tärkeä kansainvälisten yhteistutkinto-ohjelmien rahoittaja. Helsingin yliopisto korostaa, että kansainvälisten yhteistutkinto-ohjelmien rahoitusta tulee olla mahdollista hakea kaikilla tieteenaloilla.

Uudelle ohjelmakaudelle suunnitellut Mundus-apurahat, jotka kohdentuvat erityisesti strategisille aloille kuten STEM-aloille, ovat tärkeitä Suomen kilpailukyvyn ja kansainvälisten osaajien houkuttelemisen kannalta. Samalla on varmistettava, että Erasmus Mundus -rahoitus sekä tulevat STEM-stipendit säilyttävät alakohtaisen tasapainon ja tukevat korkeakoulujen monialaista yhteistyötä sekä tieteen ja koulutuksen monimuotoisuutta.

Suomalaiset korkeakoulut ovat menestyneet hyvin Erasmus+-ohjelman Teacher Academies -hauissa, mikä kuvastaa suomalaisten opettajankoulutusohjelmien korkeaa laatua ja eurooppalaista vaikuttavuutta. Teacher Academies -toiminnan jatkuminen olisi toivottavaa, sillä se tukee opetuksen kehittämistä, opettajankoulutuksen laatua sekä opettajan profession vahvistamista koko Euroopassa.

Sari Lindblom

Rehtori